

hogy ezen időtől kezdődően mindent közösen beszélünk meg, készítünk elő, hajtunk végre.

Hronovban, hogy jelet kaptam a brnói Pirko Színpad bemutatóját nézván, ez kezdett leginkább érdekelni, ez a személyiségfejlesztő metodika. A rendezésen kívül természetesen. Miután tanulmányozhattam a Prágából kapott, csehéből magyarra fordított szakfolyóiratokat – Hronovban egyeztem meg a kolléganővel, Eva Machkovával, hogy rendre elküldi azokat nekünk –, melyekben beszámoltak az angol Peter Slade és mások dramatikus módszereiről és eredményeiről, kíváncsi lettem, milyen az az én kezemben. A Vári Színpadom próbáin, a felkészülés folyamatában gyakorlatoztam vele. Rájöttem, hogy az alkotó dramaturgia – így is neveztük ekkor – lazító és koncentráló gyakorlatai, improvizációs játékaai hasonlítanak arra, amit az avantgárd metodikában alkalmaznak a java külföldi színpadok. Csak ők nem pedagógiáznak.”

Dolgozat Debreczeninek

Gabnai Katalin

Gabnai Katiról

A most megjelent könyvemben, melynek Történt pedig a címe, több helyen is írok róla, nem véletlenül, a drámapedagógiának – lehet őt szeretni, nem szeretni – meghatározó személyisége Gabnai Katalin. Egy időben munkatársam a Népművelési Intézetben és azok utódaiban, még osztályvezetője is voltam pár évig, közösen és hasonlóan gondolkoztunk a drámapedagógia magyarországi meghonosításának hogyanjáról. Mindketten fontosnak tartottuk, hogy az angol mesterek gyakorlatát a hazai előzményekhez kapcsoljuk, s ne feledkezzünk meg a népi gyermekjáték hagyományról s a reformpedagógiák magyar nagyjairól. Az elméletet a gyakorlattal ellenőrizte, új felismerésekhez pedig a gyakorlat vezette.

Aki elolvassa Gabnai Katalinnak (nekem Kati) ezt az egy lélegzetre írt önéletrajzi vallomását, viszonylag keveset tud meg arról, mit is alkotott ő a drámapedagógiában – olvasni kell a műveit –, még a Társaság megalakulásának kezdeti időszakáról is megfelelően szólni, noha elnökségi tag volt, viszont megengedi, hogy belé lássunk, milyen is ő valójában. Nem egy metodikusnak, de egy művésznek az önarcképét tanulmányozhatjuk.

Elmondom még, hogy a minapában kértem Katit, adna blikkfangosabb címet az írásának, de ő ragaszkodott az eredetihez. S én tisztetem a szerzőt.

Nem húzhatom tovább. Pedig odakintről minden ajtón és ablakon át beszökik az olimpia zaja, idebent különböző méretű és temperamentumú unokáim épp kitalálták, hogy lehet a cirmos levelű futóba kapaszkodva fejemre rántani a virágcserépet. 2012 nyara van, és Debreczeni Tibor már nem csak írogat, de telefonon is üzen, hogy ne feledjem az emlékező dolgozatot. Mintha tudná, hogy nem lesz ez egyszerű. Nekem, ahhoz, hogy bírjam a holnapot, az összes emlékemet zárnom kell. Mindegy mi volt eddig, csak még egyszer meg ne történjen! Márpedig az emlékezés – ismétlés. Ó, Tibor, az ördögbe is!

A feladattól való menekülés közben arra gondolok, ha meglennének a naplóim, egyszerűbb lenne. De a naplók, a negyvenévnnyi házon belüli, pincétől a padlásig tartó állandó költözés következtében egyelőre rejtekeznek. Különbösek sem voltak azok igazi naplók, inkább csak afféle nyögő füzetek, kihagyásokkal, magánhasználatra. Gondosan vigyáztam, hogy átrakodáskor se nyissam ki őket. Hú, a mindenit! Ha balra föl nézek, abban a kék iratpapucsban mintha lenne vagy három napló. Nem. Nem kell. Még nincs itt az ideje.

Tibor azt kéri, írjam le a színjátszással, gyerekszínjátszással, az intézettel, Péccsel, a rendezéseimmel, meg a közélettel kapcsolatos emlékeimet. Akkor bizony Orosházával kellene kezdeni. A szavalóversenyeken elnyert porcelánhalak majdnem olyan sokáig megmaradtak a polcaimon, mint az az eset bennem, amikor ötödikesként megyei harmadik helyezett lettem, de mégsem én, hanem a göndör hajú fiú, a rendezőség rokona, az ötödik helyezett ment helyettem Békéscsabáról Csillebércre. Mert megérdemelte. Aztán persze eljutottam Csillebércre, ahol a Keleti Istvánnal meg Mezei Évával való találkozás mellett például az volt még jó, hogy levelezésbe kezdtünk a pécsi Petschnig Marival, aki elküldte nekem kockás papíron az Orr-monológót a Cyrano-ból. Vagy a középiskolás évek, amikor a gyulai versenyek hypószagú, kollégiumi vaságyon töltött éjszakáin Návai Anikóval suttoztuk egymás fülébe a világmegváltás különböző módozatait. Ez idő tájt a kecskeméti színházban az első olyan rúgás érte a szívemet, ami egyáltalán nem fájt, hanem inkább kinyitotta azt a kaput, amit a másik ember teljesítménye fölött érzett ámulat azóta is nyitva tart: Timár Béla az ezüst fokozatot szerzett gimnazista mondta a gálán Radnóti Második eclogáját, és én, az aranyérmes, a sötét és forró nézőtéren azt éreztem, ez nagyszerű. Ez jobb, mint én. Akkor és ott mintha bebocsáttatást nyertem volna valami birodalomba.

Akkor már, mint diák, rendeztem, s kezdtem rájönni, micsoda öröm a mások képességeit kibontani. A Táncsics Gimnázium és a kollégium irodalmi színpadain végzett munkámért ingyen ebédelhettem, vasárnap is. *Messze-messze* című, spanyol, orosz, francia és magyar versekből évszakokra szerkesztett játékkunkkal egyszer megyei elsőnek ítélt bennünket Keleti. Ennek persze voltak előzményei. Papp Miklós „tanár bácsi” az orosházi III. számú zenei általános fiatal magyartanára játszattott velünk mesejátékot, majd *Csongor és Tünde* keresztmetszetet (egyikben Vicsori boszorkány, másikban a Tudós voltam). Rákövetkező évben, vérszemet kapva, bemutattuk Csiky Gergely *A nagymama* című vígjátékát. Magam a címszerepet „játsztam”, ezüstselyem, turnőrös, kölcsönzött ruhában, hintőporos kontyban, tizenhárom évesen. Hát... nem akármilyen lehetett. Túléltek. (Jut eszembe: vajon Kaposi Laci mit szolt volna ehhez a produkcióhoz? S ettől olyan jóleső nevetés jön rám, hogy a könnyem csorog.) Nos, amikor a matek szakos Gonda tanárnő jajongott, hogy az ő hatodikos osztályának valami télapós jelenetet kell bemutatnia, s hogy ezzel ő nem tud mit kezdeni, óvatosan fölajánlottam, hogy ha megengedné, besegítenék. Rám bízta. Jó lett. Imádott tanár bácsim a Vörösmarty utca sarkán elkapott, s mondta, hallom, ügyes voltál. Igen, mondtam, de ez mi is, amikor így az ember másokat irányít, s előadás lesz belőle? Ez a rendezés. – mondta. Akkor én ezt szeretném csinálni, ha nagy leszek. Nem lettem „nagy”, illetve másképp alakult.

1966-ban azért, mi 13 orosházi gimnazisták még megnyertük a kaposvári Kis formák fesztiválját *Csali mese* című Weöres, Morgenstern versekből, s mindenféle groteszk szövegekből és többszólamú kórusművekből szőtt, szerkesztett játékkunkkal. Így hivatalosan is, félfelnőttként, mint csoportvezető-rendező, bekerültem a Népművelési Intézet ezerszer áldott vonzaskörébe. Akkor úgy készítették elő a fesztiválokat, hogy több munkatárs is látogatta a csoportokat, s konzultáltak. Így ismertem meg későbbi férjemet is, akit szervezni küldtek vidékre, hogy keresse meg a kamarakórust, de eltévedt, és engem talált meg előbb. Keleti adta meg neki a címet, mondván, „ha telebeszél a fejed, van ott egy gyerek, majd elmondja, mi van.” Mezei valahol a környéken járt, s beugrott egyszer hozzánk. Épp „szerkesztettem”, vagyis hasaltam a papírcédulák és gépelt lapok között, a huzattól is óva a cetliket. Szabadkoztam, hogy sajnos, nem tudom, hogy kéne ezt szakszerűen csinálni, erre ő leintett: „Sehogy. Ez ilyen. Mind így csináljuk.”

Érettségi után mindazon helyekre nem vettem föl, ahol a későbbiekben tanítottam. Ágybérő lettem Pesten, s egyúttal egy Szécsi Lajos nevű igazi rendező sűgőja-titkárnője-lótifutija az Espresso Színpadon, a Petőfi Sándor utca 5. alatt. Ez az ember karácsonykor Svédországba disszidált a szerelmével, de egy ősz elég volt, hogy megtanuljak mellette reggeltől hajnalig dolgozni. Fizetésem 600.- Ft volt havonta. A sarkon, ahol mostanában a levendulát meg gesztenyét árulnak, volt egy pattogatott kukorica árus, az, ha látta, hogy kóválygok az éhségtől, olykor ingyen felém nyújtott egy zacskó kukoricát. Sűgtam, szerepeket vittem ki a színészek lakására, s Csömörrre jártam ki színjátszó próbákat vezetni. Ezek a csömöri műkedvelők a *Bástyasétány 77* című operettet akarták előadni, ami engem eléggé lesápasztott, de belementem. Az élet azonban úgy hozta, hogy a november 7-i kötelező produkció után egy öreg kivételével az összes fiút behívták katonának, s a csapat feloszlott. Megkönnyebbültem. Első vesekőrohamom és szerencsés autóbalesetem után (a Fő utcán, esőben elütött egy Volga) az ágybérletet albérletre cseréltem, s januárban beálltam dolgozni a Bem rakparti művelődési házba, ügyintéző mindenestül 1100.- forintért.

Ügyeltem éjjel-nappal, lévén se kutyám, se macskám, adminisztráltam a tánctanfolyamokat, hallgattam a KEX, a Sakk-Matt, a Kék Csillag meg a Tolcsvayék zenéjét. Mivel mindenképp magam köré szerettem volna gyűjteni valakiket, az ott tébláboló gyerekekből csináltam egy színjátszó csoportot. Be is mutattuk Molière *Szerelem mint orvos* című játékát, s még a fordító, Hubay Miklós is megtisztelte az eseményt. Szükségből dolgoztam gyerekekkel, nem volt énbennem semmi drámapedagógusi hevület. Szórakoztatott a dolog. Emlékszem a Drakula doktort játszó, rendkívül okos Jancsó Julira, akiből később Proust nagy magyar fordítója lett. (S ha már ezt a Molière darabot említettem, elmesélem, hogy rá kb. tíz évre, a Semmelweis Egyetem Mediszin Színjátszó együttesében rendeztem meg igazán, s Wermer András játszotta Drakula fődoktort, aki később mint a Fidesz első spindoctora alakította ki – elég vitatható módon – az új korszak meglepő közösségi szertartásait (lásd koronaúsztatás és egyebek). Wermer egyébként kiváló orvos volt, a konyhánkban ő kopogtatta ki, hova kell a falba verni a szöveget, hogy az biztonságosan befogadja. Hihetetlenül tájékozott volt, s mint hajdani vívó, jól ríposztozott a rögtönzések során, de verselemzésnél mintha csak egy kompjuter működött volna benne. Minderről az ellenkezőjét is képes volt bebizonyítani, s ezt igen élvezte.)

Most még azonban csak 1968-69-et írunk. 1970 januárjában, mikor már bezárták a Hungária Kávéházat, ami akkoriban gyűjtötte be (romkocsmák helyett) a méléző értelmiséget, ismerőseimnek és barátaimnak köszönhetően, egészen hályogkovács módon (mely többször ismétlődő forma volt életemben) megszerveztem, megszerkesztettem a Rakparti Esték című, kéthetenként, hétfő esténként jelentkező költészeti sorozatot. Ez 33 író és költőt mutatott volna be alkalmanként 3 színész s egy muzsikussal segítségével. És jött

mindenki, akit hívtam, még Latinovits is, törött sarokcsonttal, 300 forintos gázsiért. De a bajok már a március 16-i Utassy József–Kiss Benedek–Kovács István est alkalmával elkezdődtek. A házban volt az I/2-es pártkörzet, melynek idős hölgytagja a plakátot látva összekeverte a lengyel műfordítótá lett, s a *Kilencek* költői csoportosuláshoz tartozó Kovács Istvánt az akkor már híres erdélyi drámaíróval, Kocsis Istvánnal. Futott a kerületi pártbizottságra, hogy mit keres ez az ott nem lévő ember itten.

A hölgy nem hallotta, miképp mondják Berek Katiék a verseket, hogy éneklük Tolcsvayék a dalokat, de nekem be kellett küldenem a forgatókönyvet, melyet cédulákkal megspékelve kaptam vissza pár nap múlva, szigorú kihallgatáson. Megróttak, mert olyan versek is elhangzottak, pl. Utassy *Magyarország* című poémája, melyek kéziratban kerültek csak hozzám. Éreztem én, hogy a feszültség majd szétveti a termet. Nem elvben, hanem gyakorlatban tanultam meg, hogy a szerkesztett anyag több, mint a művek számszerű összessége. Láttam, hogy amit elképzelttem, működik. No, ezt követően, mielőtt a színészekhez került volna a forgatókönyv, engedélyeztetni kellett. A már kiosztott, költészetnap, magyar klasszikusokból szerkesztett szövegeket is vissza kellett vennem például Básti Lajostól, aki igen sajnálta, hogy nem mondhatja „ezeket a remek Adykat”. Főnökasszonyom annyira félt, hogy szinte megtanult szerkeszteni. Előcenzúrázott, s egy szép szonett *Prága* címmel – itt volt még 1968 – nem hangozhatott el, pedig csak úgy kezdődött, hogy „meleg barokk tetőkön támaszkodott az éj...” Persze, igazából nyeretlen kétéves voltam, s nem tudtam, hogy amikor a rövid filmjével szereplő Erdély Miklós a hátam mögött bement a szórólapokat gyártó, neki ismerős nyomdába, s beírta Tandori, Oravecz Imre és Szentjóni Tamás mellé a saját nevét, valójában miről is szólt a játék. Nem fogtam föl, mibe keveredhetek. Annak nemigen láttam politikai tartalmát, amikor Szentjóni egy úgynevezett „akcióvers” előadása közben úgy vágott ki egy állófogast a pódiumról, hogy az az épp a színpadot leskelő Mensáros Lászlót érte. „Katika, megütöd a bokád!” – sziszegett az igazgatónőm, s bár az utolsó, szám szerint tizedik estén is telt ház volt, és Ratkó József azt mondta: „Szóljon nekem, ha baj lesz...” – nem tehettem mást, meg kellett írnom a sorozat megszüntetésének indoklását. „Találd ki, hogy miért, de többet ezt nem csináljuk!” És én azt találtam ki, hogy „a hátralévő irodalmi anyag esztétikailag kifogásolható volta miatt...” állunk le. És engedték, és továbbították ezt a hazugságot. Az utolsó este lett volna Lázár Ervin, Keresztes Ágnes és Bella István. Azt se tudták, kik azok. Pár hét múlva elmentem gépirónőnek a Népművelési Intézetbe.

Azért az egy rezervátum volt, nagyvadakkal. Gépeltem, okosságokat, meg hülyeségeket, kódoltam a kérdőíveket egy lyukkártyás számítógép mellett, ami vagy két szobát foglalt el. Külön munkában készített interjúimból kettőt játszásibul beküldtem az akkori *Riporter kerestetik* válogatójára. Behívtak. Megismert az ország. Utolsó este még úgy tudtam, tovább jutottam, s hatan maradtunk bent végül, Feledy Péter, Nyakas Szilárd, Barát László, Rékai Gábor és még valaki társaságában. Másnap délben mondta be a rádió, hogy számolási hiba történt, s én vagyok a kieső. Küldtek pénzt, tán kettőezer forintot, ami nagyon kellett volna. A postással tanakodtunk, végül földobtunk egy ötven fillérest. A híd volt felül. Visszaküldtem. Mondtam, vegyenek rajta számológépet. Ma már nem küldeném vissza. Azon a tavaszon kezdtem az egyetem magyar-népművelés szakját levelezőn, s rá egy évre megszületett az első fiam.

Hat hónap múlva, visszatérve a munkába, a Kutatási osztály írógépénél látott meg az engem még Csillebércről meg a kaposvári fesztiválról ismerő Mezei Éva, aki akkor már rég szinkronrendező volt, s csak külsősként dolgozott be a pedagógiai kutatásokba. Gyere, nézd meg, mit csinálok! – mondta. És én loholtam utána a Bogános utcába, vagy éppen zötyögtem vele a Trabantján. Néha rám bízta az órákat, s nézte, mit csinálok. Azt hiszem, megértettem, mit látott ő Birminghamben. 1974 tavaszán a számomra első pécsi fesztiválra menet, állva, egyik kezemmel a busz alumíniumrúdjába kapaszkodva, másikkal egy táblázatot tartva álmodtam a jövőt. Mutattam a szintén állva zötyögő Évának a három lapot, s rajta a dramatikus nevelés tervezett programját. Kérdeztem, jól értem-e, hogy ezt kellene csinálni. Hát, Gabnai, ha ez sikerül!... – csettintett, és nevetett. Tibor meg ő akkor már nagyon tudták, mi a jó ebben a gyerekszínházjátszás révén máshova is belopható tevékenységben. Tibor a svédektől, világhíró magyaroktól informálódott, később mindannyian a csehektől kaptuk a legtöbbet. Ősszel elkezdtem dolgozni az Erdélyi utca–Homok utca sarkán lévő iskola ötödikeseivel. Ennek a leírása már szerepel a későbbi *Drámajátékok* című könyvben. Kemény időszak volt. Hazaestem a munkából, föltettem rotyogni a pelenkákat a gázra az alumíniumfazékban, valamelyikünk hazahozta Gyurka fiamat a bölcsődéből, én meg jártam a nyolcadik kerületet, családokat látogattam, hogy tudjam, honnét jönnek a gyerekek. És keddenként kultúrtörténetet tanítottam egy többnyire cigánygyerekekből álló csapatnak. Sokat tanultam.

Megkértem az Úttörővezető Kincsesláda rovatának szerkesztésére. Három hónap múlva, mikor nyomdakész volt a rovat egész évi(!) anyaga, elküldtek, és sokszoros pénzért fölvettek egy alkoholista, megmenendő költőt a helyemre, aki így készen kapott egy évre mindent. Kecsegtettek az Úttörőegyüttes vezetői

posztjával, de ahhoz, úgy ítélték meg, nem kell szakmai előélet, csak megbízhatóság, N. elvtárs barátnője kapta meg. Kárpótlásul odahívtak a színjátszó gyerekekhez.

Akkor már két évet lehúztam a nyolcadik kerületi gyerekekkel produkció nélkül, bizsergett bennem a vágy, elcsábultam. Első évben szoktatásképpen egy szerkesztett játékot csináltam velük, a magyar néphagyomány játékaiból, sok mozgással, dalokkal, több szólamban mondott szövegekkel. Felkértek bennünket, hogy a parlamenti karácsonyi ünnepségen is mutassuk be. El kellett kérni a gyerekeket, morogtak az utazni készülő szülők. Aztán az utolsó helyszíni próbán meggondolta magát a produkció másban otthonos, nagyszínházi rendezője, s hazaküldött mindannyiunkat. Nem kellettünk. Úgy vélte, nem lehet érteni, mi ez. Emlékszem, hasamban két hónapos Dani fiammal ott zokogtam a Parlament vastag márványoszlopát ölelve. Rá egy évre megcsináltuk a *Szerda-csütörtök* című életjátékunkat a válófélben lévő szülők gyerekeinek élményeiből. Ez olyan jó lett, hogy behívtak bennünket a rádióba, fölvtették, s leadták mint Molnár Tamás dokumentumjátékát. Egy év munkánk volt benne. Nevem sem szerepelt sehol. Próbáltam helyreigazítást kérni. Nem sikerült. Akkor egy életre megjegyeztem, amit Szigeti Pali bácsi, a KISZ Művészegyüttes minden hajjal megkent öreg vezetője dörmögött vigasztalásomra: „Műüüüvésznöőő, dráága! Nem mindegy, hogy az ember milyen barikádon nyúlik ki! Majd hívunk egy újságírót, s reklámot csapunk maguknak.” De nem hívtak újságírót. Különben is elégünk volt az újságírókból, hiszen pont egy újságíró lopta el a műsorunkat. A gyerekek tudták, hogy mi történt. Így született meg hasonló élmények csokrából az *Aki bújt, aki nem* című, második életjátékunk, a lakótelepi gyerekek életéről. Ahol csak játszottuk, fölzúdult a közönség egy része. Mondták, adjam vissza a pedagógusdiplomámat. (Ezt épp akkoriban szereztem meg.) Akit érdekel, megnézheti a You Tube-on, Takács Vera szerkesztőnk föltöltötte az internetre. Igaz, hiányzik belőle pár kemény rész. De így legalább sikerült adásba küldeni. Háborgó csapatom tagjai pedig a kihagyott részek ürügyén megismerkedtek a kompromisszum fogalmával.

Ezekben az években már az intézet művelődési otthonokkal foglalkozó osztályán dolgoztam, és hétvégeken vidékre jártam, pedagógusokat tanítani. Debreczeni Tibor, aki akkor már a Drámai Osztály vezetője volt, megengedte, hogy csatlakozzam hozzá két alapozó rendezvényen: 1975 nyarán Makón irtózatosszerű nyogfelhők közepén, a Maros mentén, pár napra rá Mohácson, szárnyashangyák támadásai közt tartottuk az első „gyermekdramaturgiai” kurzusokat. Kedvcsináló, népszerűsítő alkalmak voltak ezek, egy-egy nap jutott minden olyan témára, amikkel most egy-egy féléves tárgy foglalkozik a szakirányú képzéseken. A gyerekekkel való foglalkozásra Mezei Éva vett rá. Ezekben a nyári kurzusokon viszont azt láttam, hogy gyullad meg a levegő Debreczeni Tibor körül, s figyeltem, hogy hatalmas tanári készütsége birtokában hogy tanítja meg felnőtteknek azt, amire maga is nemrég csodálkozott rá. Mind ezeket a tanfolyamokat, mind a későbbi intézeti képzéseket jellemezte, hogy az első években mi, tanárok, is hallgattuk egymást. Ez rendkívüli élmény volt. 1978 nyarán a Zichy kastély udvarán Debreczeniné Kósa Vilma lehetővé tette, hogy pár napra összegyűljünk vagy tizenheten, s Kovács Rozikástul, Előd Nórástul együtt kidolgozzunk egy képzeletbeli tantervet minden korosztályra és tantárgyra, oly módon, hogy az egész módszertanát és tematikáját áthatotta a drámapedagógia eszméje.

Az 1976-1984-ig terjedő időszakot a júniusi pécsi gyermekszínház fesztiválok határozták meg, amik nem jöhettek volna létre egyrészt Trencsényi Laci úttörőszövetségi irányítói, másrészt Stenczer Béla pécsi szervezői munkája nélkül. Időnként voltunk szerencsések Mérei Ferencet és Vekerdy Tamást is meghívhatni, szakmai díszvendégként. Sokat szorongtam ezekben az években, mert volt egy hivatalos főnököm, Tibor, s egy hasonlóan heves temperamentumú, de más ízlésű asszonybarátném, Mezei Éva. Igyekeztem kettőjük közt egyensúlyozni. 1976-ban jutottam ki életemben először külföldre, s egyenesen Finnországba, egy kéthetes angol nyelvű, nemzetközi kurzusra. 1977-ben megcsináltuk itthon az első nemzetközi színjátszó táborot, Máté Lajos segítségével. Attól kezdve többször, többfelé eljutottam, s mint mások hajdan a harisnyát és az orkáncabátot, hordtam haza a kint ellesett újdonságokat. 1985-ben már Pesten, a Petőfi Csarnokban kellett a fesztivált megszerveznünk, de az akkor már nem volt az igazi. Az aranykor véget ért. Életem csúcselményei között tartom viszont számon, amikor a pályaudvarról vagy a szállásról megközelítettem a pécsi ifjúsági házat, s megláttam a csoportokat szállító, egymás mellett sorakozó, hatalmas, üres buszokat. Majd kiugrott a szívem. Itt vannak! Ezt az érzést csak az ismerheti, aki örült már meg egy fogason meglátott kabátnak, egy táskának, egy kocsinak vagy egy biciklinek, ami azt jelenti: megjött, aki fontos neked!

1985-re elvégeztem a színművészeti hároméves színházelmélet-dramaturgia szakát. Mesejátékokat írtam. Nemsokára megvoltak az első kőszínházi bemutatóim, Nyíregyházán, majd Budapesten. 1988-ban a pécsi egyetemre szerződtem rendezőnek, de pár órában taníthattam is a művészet-esztétika szakosokat. Nem mindenki örült ott nekem. Életemben először találkoztam a szabotázzsal és a rosszakarattal. De azért rendeztem egy *Úrhatnám polgárt* és egy Kiss Anna-műsort. 400 nap után szerződést bontottam. Egy kegyet-

len, munkanélküli időszak után, családi betegségektől kísértén a Múzsák Kiadó korrektoraként húztam meg magam. Akkor kezdtem színikritikákat írni. De tanítani kezdtem az ELTE bölcsészkarán (Sipos Lajos hívásának köszönhetően), a színin és a gyógypedagógiai főiskolán is. Majd két szörnyű, de nem haszontalan minisztériumi év következett.

Akkorra már úgy ismertem az országot, mint a tenyeremet. Pécsnek köszönhetően a felsőoktatásba is belepillantottam, sokat tanítottam vidéken is, így például Kaposvárott. Egyszer egy sok embert megmozgató minisztériumi rendezvény, a Csokonai program egyik konferenciája alkalmával találkoztam ott volt tanítványokkal, akik az értekezleten virággal köszöntöttek. Megöleltük egymást. Máig nem tudom feldolgozni az akkori kis szünetbeli történet: bohózáti helyszínen, a női mosdó fürkájében hallom, amint a Csongrád megyei Baginé megvetően szidalmaz és ócsárol engem: „Sztároltatja itt magát, mintha lenne valaki!” Kiléptem a fürkéből, és nem mertem rájuk nézni. Azóta próbálom megérteni a sziszegőket, hiszen én is láttam hülye hivatalnokokat, és bennem is él megvetés a szereptévesztő főmadámok iránt. Most én voltam a központ gyanús képviselője. El kellett volna mondanom neki, hogy éveken át tanítottam azokat, akik nekem virágot adtak. Nem volt erőm.

A Szalay utcában, az oktatásfejlesztési főosztályon bizonyos belső csaták után fegyelmet kértem magam ellen, mert a program résztvevőinek megítélt támogatásokat kifizetés előtt egyszerre csak visszavették. Mindet. Hogy álljak az emberek elé? „Van ilyen!” – mondta az államtitkár asszony. „Nincs ilyen – mondtam –, adjatok fegyelmet.” Nem adtak, és furcsa módon az összes pénz is meglett, 40.000 Ft híján, de nekem nem volt maradásom.

Aztán hamarosan egyszerre lett két munkahelyem: a színművészeti adjunktusa lettem, mert akkortájt voltak a „diáklázadások”, s az újításra kész rektor, Babarczy László belement abba, hogy újító hajlandóságának reprezentálása végett, több diák kérésére odavegyen. Azt mondta: „De jegyezze meg: a jegenyefák nem nőnek az égig! Fejlesztés nincs, egyedül lesz, és nem rakja ki nekem drámatanárokkal a Rákóczi utat a Vas utcától az Urániáig. Érti?” Értettem. A színi mellett elhívtak Zsámbékra, az akkor alakuló Katolikus Tanítóképző Intézetbe, ahol párhuzamosan egyéb dolgaimmal majd tíz évet töltöttem – remélem, haszonnal.

Nyolc és fél évig én vezettem az ország első drámapedagógiai tanszékét, s bizony, meg kell említenem a Csepelen dolgozó Likovszky Mártát, aki saját emberei számára kiverte belőlem az első drámapedagógiai szakirányú továbbképzések tervét, s meg is szervezte az első kurzusokat. Akkortájt roppant kellemetlen jogi csapdába kerültünk: a tanterv előírta a drámafoglalkozásokat, az iskoláknak szükségük volt szakemberekre, de a minisztériumi malmok lassan és akadozva öröltek. Már meg kellett indulnunk a képzésekkel, de még nem volt meg a pontos papír, miféle végzettséget is tudunk majd adni a hallgatónak. Akkor még alig kellett fizetni a hallgatónak ezekért a kurzusokért, mert voltak központi támogatások, de volt, aki csak a papírért csinálta. A 33 hallgatóból öten megüzenték nekem, hogy gondoskodjam valakiről, aki majd behozza a börtönbe a bablevest. Hál’ istennek, Pokorny Zoltán aláírásával az utolsó pillanatban megszületett a szakirányú képzések törvényes háttere.

A színi munkával párhuzamosan taníthattam a bölcsészkaron, 19 és fél éven át. Rudolf Éva és Nánay Pista velem volt azokban az években is, amikor egy fillért se kaptunk azért a munkáért. Eck Julinak is tíz ingyenes éve futott le az ELTÉ-n. Ma már ingyen sem engednek bennünket ott tanítani.

A drámatanári szakok 14 változata után újabb variációkat kértek az időközben egyetememmé lett színművészeti főiskolán. Valakin mindig elakadt. Hogy ott mik történtek, azt még nem bírom elmesélni. Az még süt egy kicsit. Most szeptemberben azonban 12 fővel mégiscsak elindul az első, egyetemi végzettséget adó drámatanári osztály, a Pannon Egyetemen. Alig hiszem, hogy sokan el tudják képzelni, milyen áron. Jobb is hallgatni erről, minden értelemben.

Köszönöm Trencsényi Lacinak, hogy az utóbbi években is taníthattam. Bár az egyik hallgató panaszt tett rám, tkp. följelentett a Pintér Béla által rendezett *A sütemények királynője* című előadás csoportos meglátogatása miatt. Azt nem tudom, hogy az előadás megbeszélésén ott volt-e, de azt igen, hogy szerinte bűnös dolog egy 20 éves, pedagógia szakos embert ilyesmivel találkoztatni. A fiatal tanárkolléga, magáénak érezvén az ügyet, ellenezte foglalkoztatásomat, mondván, nem váltam én be a felsőoktatásban. Rossz hatással vagyok az ártatlanokra. Akkor kihagytam egy évet, hogy ezt kipihenjem. Az egyetemisták irtózatos műveletlensége egyébként is elképesztő szintet ért el az utóbbi tíz évben.

No, egyelőre ennyit tudok mesélni.

Még írok. Hol könyvet, hol darabot, hol színikritikát. Ezeket ma nem fizetik Magyarországon. Ez csak azért kellemetlen, mert a nyugdíjból elég nehéz kiszorítani a havi 8-9 szakmai színházjegy árát. De hát, így mulat egy magyar drámatanár. Nincs gond. Voltam boldog, pillanatokra.

És még mindig lehetetlennek tartom, hogy amiért annyit dolgoztunk, egészen összeomoljon.